

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 51 Volume: 10 Issue: 51
Ağustos 2017 August 2017
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1775>

ANTİK ROMA'DA MÜZİK VE MÜZİK EĞİTİMİ ANTIQUAE ROMAN'S MUSIC AND MUSIC EDUCATION

Funda ESİN*
Emel DEMİRGEN**

Öz

Antikçağ eğitiminin temelinde iyi bir vatandaşın taşıması gereken önemli bir özellik vücudun ve ruhun aynı zamanda iyi ve güzel olması ifadesiyle betimlenmektedir. Vücudun güzelleştirilmesi ve savaş silahlarının kullanılması ise paidotribes'in (beden öğretmeni) gözetiminde olmaktadır. Eğitim anlayışının ve sisteminin yüzyıllar içerisinde evrimleşmesine rağmen kemik yapısını korumakta olduğu çıkarımı da bunlara eklenebilir. Bir çocuğun iyi bir eğitim alması için başta ailesi olmak üzere paidagogos'u ve öğretmenleri de ihtimam göstermektedir. Her dönemde her çağda olduğu gibi değişmeyen tek gerçek çocukların ve gençlerin toplumların geleceği olduğudur.

Roma'da yedi serbest sanat namı ile devam eden ilimler ve bu ilimlere serbest sanat denmesindeki maksat, her tür ve serbest Romalıya yakışan sanatlar demektir. Bu sanatlara imparatorluk devrinin sonlananlarında, her Romalı büyük kıymet ve önem vermektedir. (gramatik), (retorik), (diyalektik), tahsilin esasını ise, (hesap), (hendese), (kosmografya), ve (nazari musiki) de teşkil ederdi. Bunlar terbiyenin çiçekleri olarak kabul edilirdi.

Romalıların ilim ve sanata ait şeyleri komşuları bulunan Etrüsklerle Yunanlılardan aldıkları kabul edilir. Bu sebeple müziklerini de bu uluslardan aldıkları kabul edilir. Halikanaslı Denis, Strabon ve Titus Livius gibi ünlü kişilerin sözlerine bakılırsa dinsel törenler ve vokal musiki Etrüsklerden ve musiki yazısı da Yunanlılardan Romalılara geçmiştir. Roma şehrinin kurucuları olan Romus ve Romulus'un Yunan sanatıyla terbiye edildikleri bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Roma Müzik Tarihi, Müzik Eğitimi, Retorik Eğitimi.

Abstract

At the base of antiquity education, an important feature that a good citizen should carry is depicted with the expression that the body and soul are good and beautiful at the same time. Beautification of the body and the use of war weapons are under the supervision of paidotribes (body teacher) This can be added to the conclusion that the educational concept and system have been preserved in bone structure over the course of several centuries.. In order for a child to get a good education, paidagogos and his teachers, especially his family, are taking care. The only real children and young people who do not change at any time in every age are the future of society.

Seven free arts in Rome and ongoing knowledge of these sciences, and the purpose of the free arts in these sciences was to say that all kinds and free Roman art suits. n the end of the empire's era, these Romans gave great importance and importance to these arts. (Rhetoric), (dialectic), and the basis of the collection was the calculus, the cosmology, and the music. These were regarded as decent flowers.

The Romans are considered to have been acquainted with the Etruscans and the Greeks, whose neighbors are the things of science and art. If the words of famous people like Denis of Halicans, Strabon and Titus Livius are taken into consideration, religious ceremonies and vocal music Etruscans and musical writings passed from the Greeks to Romans. It is known that Romus and Romulus, the founders of the Roman city, were trained with Greek art.

Keywords: Roman Music History, Music Education, Rhetoric Education

I. ANTİK ROMALILARDA EĞİTİM

Antik Roma Devleti kurulmadan önce bu bölgede *Etrüskler*, *Latinler* ve *Samnitler* yaşamaktaydı. *Samnitler* tarımla uğraşırlardı; Atalarının örf ve adetlerine riayet ederler ve hürriyetlerini korurlardı. Latinler ise 30 şehirden oluşan bir "*federasyon*" oluşturmuşlardı. Her şehir kendi özel işlerinde hür ve serbestti. Tehlike ve muharebe anında birlikte hareket ederlerdi. Latinler savaşçı ve cesur olarak bilinirdi. Aralarında tarımla uğraşan çoktu. Latinler gerek yaşayışları ve gerek yaradılış tarzı itibarıyla "*demokrat*" bir toplum idi. Çoğunluğu oluşturan grup ise Etrüsklerdi. Etrüskler gerek karada ve gerek denizde kendilerini tanıtmışlardı. Aristokrat sınıfı (ruhban sınıfı) Etrüsklere hükmederdi. Romanın ortaya çıkışından evvel Etrüsklerin burada önemli bir medeniyet kurdukları bilinmektedir. İşte bu üç ırkın birleşmesi ile Roma İmparatorluğu ortaya çıkmıştır. Roma'nın sakinleri karışık olup her ırkın kendi özelliklerini ve geçmişini muhafaza etmekteydi. Etrüskler aristokratlarını devam ettirmeye çalışırlardı. İdarecilerde genellikle Etrüsklerden olurdu. *Samnitler* genel özellikleri itibarı ile savaşçı ve cesur olduklarından Genellikle askeri

* Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlik Programı, moonlightsonataa@hotmail.com

**Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü emeld@sakarya.edu.tr

vazifelerde istihdam edilirdi. Fakat buna rağmen Roma Devleti nazarında herkes aynı hukuk düzenine tabi idi.

Devletin kanunlarına itaat, ev ve genel hayatta intizam, Roma devletinin esas kaideleri sayılırdı. Romalıların, Yunanlılardan karakter olarak farklı olduğu kabul edilir. Roma bu devlet anlayışında bir hukuk devletidir. Hukuk, Roma devletinde en hâkim olan bakış açıdır. Hatta hâkimiyet kavramı bile Romalılara göre hak fikri ile ilerlemiştir. Romalı, bütün teşebbüslerinde menfaati düşünür. Romalı inatçıdır. *“Roma uzlaşmasız bir galibiyet kabul etmemiştir”*

Roma gelecek muharebeler için bir fayda edemeyeceğine kanaat ederse, herhangi bir muharebeye girişmekten sakınır. Romalı şeklin güzelliğini fikri gayelere tabii kılar. Fert bizzat gaye değildir, belki ferdin gayesi vardır. Yunanlı, güzellik delisi, Romalı ise *“iş adamı”* idi. Romalı hakikatperest ve realisti. Romalı yabancı bir şeyi mutlaka kendi maksatlarına uydurmaya çalışırdı.

Yunanlı hareketli, hassas, neşeli ve iyimser ve anı yaşamayı seven biriydi. Romalı canlı, inatçı, ihtiras sahibi, çalışkan, hızlı karar veren, iş, harp ve siyaset adamı idi. Romalı yaratıcı olmaktan ziyade alıcı ve aldığı işleyiciydi; sanat ve felsefe Romalının işi değildi. Yunan sanatı ve felsefesi Romalının hiçbir zaman ruhunu kavramamış; onlar Romalıda dışarda kalan bir süs ve ziynet olarak takılı kalmıştı. (Fikret, 1930; 137)

I.I.ANTİK ROMALILARDA AİLE TERBİYESİ:

Roma’da kadına çok saygıdeğer kişiler olarak bakılırdı. Belkide medeniyet Romalılara kadar, kadına tam bir insan muamelesi yapmaya çalışan ve kadını saygıdeğer kabul eden bir millet kaydetmemiştir. Bununla beraber Roma’da hukuk açısından kadının hakları sınırlanmıştı. Örneğin kadın malına sahiplik edemez vasiyet yazamazdı. Çünkü Kadın reşit olarak kabul edilmiyordu. Ama Roma’da itibarı oldukça yüksekti, kadın ailenin güneşi idi ve birleştirici unsur olarak kabul edilirdi.

Samimi olan aile ocağında çocukların terbiyesi çok iyiydi. Hak ve adalet, tevazu, sadelik hisleri ve tedbirli bulunmak, asil bir tavra malik olmak Roma çocuklarının aile kucağında kazandıkları güzel meziyet ve alışkanlıklardı.

Çicero iftihar duyarak diyor ki

“Yunanlıların bazıları bütün ruhları ile ediplere, birtakımları da hayatlarını sanata adanlardı. Amaçları; gençliği insan ve erdemli yapmaktı. Fakat Roma, çocuklarının eğitiminde gelecekte vatana faydalı olmak hedefi hakimdi. Bunun için çocuklar geleceğin devlet kurumlarında devlete yararlı şekilde terbiye görürlerdi. Bunun içinde devlete faydalı olacak sanatları öğrenmek de lazımdır düşünçesi vardı. Ve onlar açısından da en büyük ilim ve fazilet buydu.”

Bu ifadeye göre Romalının eğitiminde güzel sanatlardan ziyade faydalı sanatları çalışmak amacı hakimdi.

Roman Devletinin kuvvetlenmesini zaafa uğratabacak her nevi bilgi, Romalının sevemediği uğraşlardandı. Roma’da bedeni ve manevi yeteneklerin terbiyesi konuları, eğitim içerikleri arasında değildi. Orada terbiye, vatandaşın ve devletin ihtiyaçlarına göre ölçülür ve uygulamaya geçirilirdi. İlk zamanlar içten manevi hayatın ilerlemeleri daha çok özel mahiyette oldu.

Aileden sonra formların eğitimde önemi vardı. Orada gençler; görerek ve işiterek ruhlarını heyecanlandırır ve siyasi eğitimlerini kuvvetlendirirlerdi. Bunların noksan bıraktıkları tarihi büyük olaylarla tamamlanırdı. (Fikret, 1930; 139)

Romalı, ata binmeği ve araba idare etmeyi öğrenirdi. Askerlik etmek ve mızrak kullanmak Roma gençlerince kabul görürdü. Jimnastik, sanat ve sanatlı sözler Romalıya hâkim olmamıştı Roma karakteri gevşemeye başladığı zamanlarda Yunan düşünçesi Roma’ya nüfuz edebilmiş ve Roma karakterini yumuşatmaya başlamıştı. Bunun doğal sonucu olarak Yunan lisanı, felsefesi, sanatı mekteplerde giderek kuvvetleniyordu. Ayrıca Romalının eğitiminde hâkim rol oynayan alışkanlıkların teorik bilgilerle takviye edilmemesi de bir kusur sayılıyordu. Bunun için Yunan düşünçesi bozulmuş Yunan alışkanlıkları, Roma’ya kuvvetle nüfuz etmeye başlamış ve devletin menfaati, şahsın menfaati şekline çevrilmişti. Vatan ve devlet için kendi menfaatini düşünmenin zararının ne olduğunu düşünmeyen Romalı, çökme devirlerinde rüşvet alarak yâda şahsi zevkini icap ettiren her şeyi kötüleştirerek genel ahlak kurallarını bozmuştu. Sadakatsizliğin çoğalması aile samimiyetini de bozmuş bundan dolayı da eski örnek aile terbiyesi doğal olarak kaybolmuştu. (Koçer, 1980; 178)

Roma’da ilk zamanlarda okul eğitimi yoktu. On beş yaşına kadar çocuklara evde eğitim verilirdi. Okullarda daha sonra açılmıştı. Fakat yine de Roma okullarında az çok Yunan tesiri görülmekteydi.

I.2.ANTİK ROMA’DA OKUL EĞİTİMİ

Roma’da esas itibarı ile üç tür. okul vardı.

1.2.I.Trivial okullar : İlkokullar (Lat.: “Ludus litterarius”): 7-11 yaşları

İlkokul hocalarının (“Litterator” ya da “Ludi magister”) ders verdiği bu ilkokullar, Roma’da daha Cumhuriyetin kuruluş devresinden (M.Ö. 5. Yüzyıl) itibaren kurulmaya başlandı. Bu okullarda okuma, yazma ve hesap öğretilmekte ve hukuk sorunları (12 levha kanunları) ele alınmaktaydı. Hürlerin çocukları *“vefa aşkı, itaat, cesaret, tevazu ve güçlü bir iradeye sahip olacak şekilde”* eğitiliyorlardı.

1.2.2. Gramer Okulları (Lat.: "Grammaticus")

12-16 yaşları arasındaki gençlerin devam ettikleri birer Ortaöğretim kurumlarıdır. Bu okullarda önce Yunanca daha sonra da Latince öğretilirdi. Öğretimin esasını "yedi serbest sanat" teşkil ederdi. *Homer, Hesiod ve Q. Horatius Flaccus* (M.Ö. 65-8) un eserleri okutulurdu; mitoloji, tarih, coğrafya ve hukuk ilmi ile ilgili metinlere yer verilirdi. Aritmetik geometri ve felsefenin temel bilgileri öğretilir ve Cumhuriyet devrinde gittikçe önem kazanan retorije yer verilirdi. Öğrencilerin bu entelektüel yönlerinden başka, bedeni, ahlaki ve estetik yöndeki eğitimleri de yapılırdı.

Yabancı bir dili eğitim aşamasında sistematik bir tarzda okutmak ilk defa Roma okullarında görülmüştür. Bu yabancı dili iyice konuşabilmek oldukça önemli bir eğitim sayılırdı. Roma'da öğretilen yabancı dil, Romeika, Romayika Pontiaika veya Türkçe deyimle Rumca... idi. Bu kadar farklı ismi olan ama artık can çekişen bir dil Romeyika... Romeyika aslında bütün Anadolu'da konuşulan Helence idi. . Bu dili iyice konuşabilmek için okullara kabul edilen Rum pedagoglar öğrenci ile yirmi yaşına kadar meşgul olur, onların ahlaki ve manevi eğitimlerine de dikkat ve itina ederlerdi. M.Ö. 2500 de Helen dilini, Rumca'yı ve edebiyatını bilmek, Romanın önemli eğitim esasını oluşturmuştu. Bununla birlikte Latince eğitimi de kıymet ve önem kazanmaya başlamıştı. Fakat Latin Edebiyatı ilerleme göstermediği için, Roma edebiyatının'da, şekil ve içerik yönleriyle, Yunan edebiyatının kuvvetli tesirleri görülmüştür. Bununla beraber *Virjil, Horac ve Ovit* Latince eğitimin önemli konuları ile zenginleştirilmeye başlandı. M. Ö. 100 'de Roma'da hitabetin önemi gittikçe çoğalınca gramatik mekteplerinden (*retor*) okulları adı ile diğer bir okul türü ortaya çıkmıştı. (Aytaç, 1980; 59)

1.2.3. Retor-Retorik Okulları (Lat : "Rhetorica") :

Retor okullarının en önemli vazifesi, gençleri Yunan ve Latin lisanlarında güzel söz söyleyebilecek tarzda yetiştirmektir. Böylece hitabet, manevi terbiyenin son gayesini teşkil ederdi.

Hatipler ilk önce Yunanlı idi. Daha sonra Romalılarından iyi hatipler çıkmaya başladı. Bunlar hitabet için gerekli olan teorik bilginin yanında ahenkli söylev eğitimi de verirler ve tartışma yapmayı sadece uygulama olarak yaparlardı.. Bu eğitim tarzını kullanan öğretilerin kılavuzluğu ile de İskenderiye'nin meşhur ansiklopedisi yavaş yavaş Roma'ya ithal edilmeye başlamıştı.

Romalılar, sadece Roma'da okumakla kalmazdı. Kibar ve zengin Romalıları Atina ve Rodos'ta açılıp ünlenen Yunan üniversitelerine gider, Oralarda eğitimlerine devam ederlerdi.

Romanın kibar halkı, Cumhuriyet devrinde ve İmparatorluk zamanlarında büyük bir heves ve sevgiyle eğitim ve öğretimde gereken dikkati göstermeye devam etmişlerdir. Bu sebeple de Roma'da küçük büyük her tür okul gelişmekte idi. Özellikle önemli okulların oldukça yeni değişiklikler yaptıkları tarihi kayıtlardan bilinmektedir. Bunlar arasında Retor, felsefe, hukuk ve tıbbi alandaki önemli mektepleri dikkat çekicidir. (Dürüşken, 1995; 13)

Doğudan Roma'ya dâhil olan ilimler, burada (*yedi serbest sanat*) adı ile devamlı olarak var olmuştur. Serbest sanat; her hür ve serbest Romalıya yakışan sanatlar demektir. Bu sanatlara imparatorluk devrinde her Romalı büyük bir kıymet ve önem vermekte idi: *gramatik, retorik, diyalektik, ilim tahsilinin esasını teşkil etmekle birlikte matematik, geometri, astronomi ve nazari musiki* de ilim eğitiminin çiçekleri olarak kabul edilmekteydi.

Roma döneminde öğretmenlerin itibarı çok yükselmişti. Maalesef bu dönemde de öğretim seviyesi düşük okul öğretmenlerine daha az önem verilir ve çok az maaş alırlardı. Buna karşın gramer ve edebiyat öğretmenlerine özellikle filozoflara ve retorlara daha fazla maaş verilir ve önemsenirlerdi. İmparatorlar da özellikle bunlara itibar etmek ile iftihar ederlerdi. Onlar, öğretmenlere oturacak yer ve sürekli maaş verirlerdi. Bundan başka öğretmenler vergiden muaf tutulurlardı.

Öğretmenlere ne kadar önem verildiğini görerek, İmparatorluk devrinde derslerin ve usullerinin gelişmiş bir şekilde olduğunu kabul etmek hatalı olur. Roma devrine kadar gelen dönemdeki eğitim, çocukların hafızalarını işlemekten ibaretti. Öğrenci, öğretmenlerinden parça parça bilgiler almakla kalırdı. Bu bilgilerin zihinde ve ruhta işlenmesi esas itibarı ile öğrenciye ait bir mesele olarak kabul edilirdi. Öğretmen yetiştirmek için kurulmuş okullar da mevcut değildi. (Aytaç, 1980; 62)

2. ANTİK ROMA DÜŞÜNÜRLERİNDE EĞİTİM

Roma literatüründe eğitim konusunda önem taşıyan yazılar, kuvvetli bir şekilde Yunan düşüncesinin etkisini yansıtır. Buna karşılık Avrupa'da eğitim ve öğretimin daha sonraki gelişimlerinde, Roma literatürü daha uzun süre etkili olabilmıştır. Çünkü Ortaçağ ile Yeniçağ (1800'lere kadar) genellikle Romalı yazarlardan yararlanmışlardır. Ancak 19. yüzyılda *Yeni Hümanizm akımı* ile ki, Yunan literatürü tekrar ön plana geçmeye başlamıştır.

Roma'daki düşünürler arasında eğitim ve öğretim konularında önemli olanların başında şu şahsiyetler gelir; *İhtiyar Cato* (M.Ö. 234-149), *Marcus Terentius Varro* (M.Ö. 116-27), *Marcus Tullius Cicero* (M.Ö. 106-43), *Vergilius Maro* (M.Ö 70-19), *Lucius Annaeus Seneca* (M.Ö 3- M.S. 65) *Marcus Fabius Quintilianus* (35- 96 civarı). *Plutarch* (46-125).

2.1.MARCUS TULLIUS CİCERO (M.Ö. 106-43)

Cicero Roma'nın Cumhuriyet devri düşünce hayatının en yüksek zirvelerinden birisini teşkil eder. Davranışı ve şahsiyeti yönünden olduğu kadar, düşüncesi dili ile de Yunanlıların ve özellikle de *Sokrates*, *Platon* ve *Isokrates*'in en iyi öğrencisidir. Cicero, Yunan'ın harmonik eğitim ideali ile Roma'nın pratikçi özünü ve dünya vatandaşlığı zihniyetini senteze sokarak "insani mükemmelliğe" yani ("*Humanitas*") a erişmeye çalışmıştır. Bu amaçla da yeni bir felsefi dil, yani retorik Latincesini yaratmıştır.

Cicero'ya göre ancak açık ve seçik bir dil, insanı bilinçlendirir ve ahlaklaştırır. Başka bir deyimle, insanı "hümanistleştirir" İnsandaki aklın gücüne inanan Cicero, dil eğitimi yoluyla insanların biçimlendirilmesini ve şekillendirilmesini öne sürmekteydi. Ona göre insanın bu tarz işlenmesi esas kültürü ("*Cultura animi*") teşkil edecektir. Böyle bir kültürleştirme, insana aynı zamanda da belirli bir ahlak ve estetik nitelik kazandırmış olacaktır.

Cicero, eğitimle ilgili görüşlerini ahlak ve felsefe ile ilgili eserlerinde ve her şeyden önce de *Hatiplik hakkında* ("*De oratore*" M.Ö. 55) adlı eserinde açıklar.

Cicero, insani akla sahip bir varlık olarak, yani eğitime eğimli bir varlık olarak kabul eder. Eğitim, insana tabiat tarafından verilmiş olan yetileri, ihtimalla mükemmelleştirmekten ibarettir. (Koçer,1980; 183)

Eğitim, daha ilk çocukluk devresinde başlamalıdır. Eğitimin bu kademesinde çocuklara iyi yöneltme verecek oyunlar oynatılmalıdır. Bunu izleyen kademe de "hafıza kültürü" 'ne önem verilmelidir. Erkek çocuklar, gençlik devresine girince kendilerine en uygun düşen mesleği seçmelidir. Burada dikkat edilecek nokta, tabiata karşı gelebilecek herhangi bir müdahaleden kaçınmaktır. Ahlaki eğitim, mesleki eğitimi tamamlamalıdır. Gençlerde ruh ile beden birlikte olarak şekillendirilmelidir.

Cicero, hatiplerin yetiştirilmesinde, tabii kabiliyet ve istidatlar yanında temelli bir öğretimin verilmesini talep eder. Hatiplerden dialektikçilerin keskinliğini, Filozofların zekâsını, şairlerin ifade tarzlarını, hukukçuların hafızalarını, sanatçıların ifade tarzlarını kazanmalarını talep eder. Bu nedenledir ki Cicero'ya göre; dünyada iyi bir hatipten daha mükemmel bir insan mevcut değildir. Hatiplerin yetiştirilmesinde ilk yapılacak işi, kendilerinde bu yönde istidat bulunan gençleri arayıp bulmak teşkil eder. Sonra bunlara "asil ve hür bir eğitim" verilmelidir.

Cicero, bu arada Yunan cimnastiğini reddeder. Bunun başlıca nedeni de, Yunan Gymnasion'larında ahlaksız tutumların meydana gelmesinin tehlikelerinde görür. Çiçero iftihar duyarak diyor ki;

"Yunanlılardan bazıları bütün ruhları ile ediplere, birtakım hendesecilere veya müzisyenlere, bir kısmı da kendini sanata vakfederdi; amaçları, gençliği insan ve faziletkâr yapmaktı. Fakat Roma, çocuklarının terbiyesinde gelecekte vatana faydalı olmak maksadı hâkimdi. Bunun için çocuklar geleceğin müesseselerinde devletin yönetiminde faydalı olacak şekilde terbiye görürlerdi. Vatan bizi bütün manevi kabiliyet ve iyi istidatlarımızı kendi yararına kullanmak şartı ile doğurmuş ve terbiye etmiştir. Bunun için devlete faydalı olacak sanatları öğrenmek lazımdır."

Demek oluyor ki Romalının terbiyesinde güzel sanatlardan ziyade faydalı sanatları da talim terbiye etmek fikri hâkimdir. (Dürüşken, 1995; 87)

Görülüyor ki; Cicero hatiplerin eğitimi hariç, herhangi bir eğitim sistemi getirmemekte, daha çok eğitimle ilgili genel fikirler öne sürmektedir.

2.2.LUCIUS ANNAEUS SENECA (M.Ö. 4- M.S. 65)

Seneca, çok sayıda eser yazmış, bunlardan bir kısmı kaybolmuştur. Eğitimle ilgili görüşlerini, felsefi ve özellikle de ahlak felsefesi ile ilgili eserlerinde açıklar. Bütün bu yazılarında Seneca, keskin zekâsı ve insanı peşinden sürükleyen ifadeleri ve çağının ansiklopedik "çok yönlülüğü" ile karşımıza çıkar.

Seneca, felsefi görüşlerinde daha çok Stoacı okula bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle de, ahlak felsefesinde karakter sağlamlığı ile zihni çevikliği ön planda ele alır. En yüksek veri olarak, "tabiata uygun yaşamayı" kabul eder. Bu temele dayalı olarak Seneca, eğitim ve öğretim için şu temel ilkeyi öne sürer. "İnsan, okul için değil, hayat için öğrenmelidir."

Seneca'ya göre okullarda uygulanan öğretim, hayata için değil, okulun kendisi bir amaç olarak alınıp yapılmaktadır. Öğretmenin ve eğiticinin görevi, insanın ruhuna işleyen yumuşak ifadelerle kalplere huzur verici etkilerde bulunmak, öğütleriyle gençliği erdemli hayata yöneltmek ve onları kötülüklerden uzaklaştırmaktır. Öğretmen bu işi yaparken, fertlerin karakter farklılıklarını göz önüne almalıdır. Seneca, Yunan geleneğine bağlı olarak eğitim ve öğretimi de beden eğitimi ile müziğe önemli bir yer verir.

2.3.MARCUS FABIVS QUINTILIANUS (M.S.35-96)

Quintilianus, eğitim ve öğretimle ilgili görüşlerini "*Hitabet Hakkında*" ("*Institutio oratoria*") adlı eserinde açıklar. Quintilianus, felsefi görüşlerinde Akademi'nin görüşlerine bağlı olarak karşımıza çıkar. Entelektüel eğitime önem verişinden dolayı, bu eğitimin daha 7 yaşından önce verilmesini talep eder. Ona göre eğitim, çocuğun gelişimine uygun olarak, oyun içinde ve oyun şeklinde verilmelidir. Eğitimde, çeşitli gelişim kademelerinin tabiatı ve özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Eğitim ve öğretim herkesin

yeteneklerine ve kavrayış gücünün derecesine uygun olarak verilmelidir. Bu nedenle de öğretmen, her şeyden önce öğrencilerinin yeteneklerini ve derecesini tespit etmelidir.

Quintilianus'a göre; çocuklar öğrenmeye ciddi olarak başlar başlamaz, devlet okullarına gönderilmelidir. Okuldaki öğretimin çocukların kavrayış gücü ve derecesine uygun düşen biçimde düzenlenmesini ve öğrenme yeteneklerinin canlı tutulabilmesi için yarışma ilkesinden yararlanılmasını talep eder.

2.4. CHAIRONEIA'LI PLUTARCH (M.S. 46-125)

Plutarch, aslen Yunan olup eserlerini Yunanca yazmakla birlikte, esas olarak Roma'da yaşamıştır. *Plutarch'ın eğitimle ilgili görüşleri "Ahlak" ("Moralia")* başlığı altında toplanmış yazılarında görülür. Bu toplu yazılar, çok çeşitli konular üzerinde olup içerisinde eğitimle ilgili olanlar da vardır. Özellikle "*Çocukların eğitimi üzerine*" ("*peri paidonagogés*") adlı yazısı ön planda yer alır. Fakat eğitimle ilgili olan bu yazının *Plutarch'a* ait olduğu konusu şüpheli olarak kabul edilmektedir.

Yunanca kaleme alınmış olup büyük kısmıyla İmparatorluk devrinin M.S. 1. Yüzyılında çok rastlanan eğitim kurallarını dile getirir. Aynı zamanda bu eser, Roma'da büyük hızla ilerleyen ahlaki çöküntüye karşı bir eğitim teorisi ile nasıl karşı konulmak istendiğini göstermesi bakımından ilginçtir. Eğitim için temel örnek olarak Yunan Eğitimi esas alınır. Eğitimin amacı olarak, çocukların güzelden hoşlanması ve çirkin olan şeylerden kaçmaya çalışması alıştırmaları kabul edilir.

Eğitimde üç unsur esastır: *Tabiat; Öğretim; Alışkanlık ya da Temrin.* *Plutarch'a* göre: "*Öğretimsiz bir tabiat kör; tabiatsız bir öğretim ise eksiktir.*" Tabiat insana yetenekler verir, öğretim ise bu yetenekleri geliştirir ve uygulamada kullanmak için hazırlar. Bu üç unsur birlikte olarak, insandaki en yüksek mükemmelleşmeyi sağlar. Eğer bu yetenekler, ciddi olarak işlenmezse, bozulur; tıpkı işlenmeyen bir tarlanın bozkırlaşması gibidir. Güzel ve sağlam bir beden yapısına sahip olabilmeleri için gençlere uygun düşen bir beden eğitimi verilmelidir. Soylu bir erkek çocuk "*ansiklopedik bilimler*" alanında iyi bir bilgi ile donatılmış olmalıdır. Mutluluk içindeyken mütevazı dost, samimi ve iyiliksever olmak, kimsenin kıskançlığını çekmemek, akla göre hareket ederek tutkuların pençesine düşmemek, erdemli olmak ve öfkelerin etkisine girmemek, *Plutarch'a* göre; mükemmel bir insanın esas niteliklerini teşkil eder. (Aytaç, 1980;71)

3. ROMA CUMHURİYET ÇAĞINDA RHETORICA EĞİTİMİ

Roma, siyasal olarak ele geçirdiği Eski Yunanlının toplumsal ve düşünce idealleri ile karşılaştığında, olgunluğa erişmiş bu yeni kültür ile kendi gelenekçi yerel kültürü arasında belli bir bocalama dönemi geçirmiştir. Roma demokrasisi için lüks sayılan Eski Yunan kültürü en iyi yayılım aracı olan Eski Yunan *rhetorica* sanatı ile bu sanatın Romalı uygulayıcıları şiddetli bir tepki ile karşılaşmış, dönemin konsülü *Marius* kendileri köle olan bir ulusun dilini öğrenmeyi ve kullanmayı küçültücü olarak nitelemiştir. Roma geleneğinin herhangi bir evrensel eğitim sistemine kapalı olmasından kaynaklanan bu durum, özellikle toplumun soylu ve tutucu sınıfında iç huzursuzluklara neden olmuştur. (Dürüşken, 1995; 39) Romalılar arasında gelenekçi karakteri ile sembolleşen *Yaşlı Cato*, değersiz ve cahil bir soy olarak nitelediği Yunanlıların edebiyatının, Roma ulusunu değiştirip bozacağını belirterek Romalı gençleri bu yeni kültür akımından uzak tutmaya çalışmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Eski Yunan eğitim sistemine karşı iki resmi kararın çıkarıldığını ve devletin seçkin kişilerinin, *rhetorica* ve felsefe eğitimine nasıl tepki gösterdiklerini öğreniyoruz.

Tüm bu resmi kararlara karşın, *rhetorica* sanatının yavaş yavaş Roma toplumunun eğitimine sızdığını ve birçokları için bir çeşit savunma ve şeref kazanma aracı olarak görüldüğünü anlıyoruz. Özellikle; Cumhuriyetin ikinci yarısında Roma'da bir kültür ve eğitim biçimi haline dönüşen *rhetorica* sanatının temel yapısını anlayabilmek için ve bu sanatın öğretilmesine karşı, Romalı devlet adamlarının takındığı sert tutumların temelindeki düşünceyi yargılayabilmemiz gerekmektedir. *Rhetorica* sanatının kaynağı olan, M.Ö. 5 - 4. yüzyıllarda Eski Yunan sofistlik eğitim hareketini ve ona karşı gösterilen tepkileri göz önünde tutmak gerekir. *Cicero*, Eski Yunan etkisi altına girmeden önce herhangi bir konuşma kuralından veya alıştırmaya biçiminden habersiz olan Romalıların Eski Yunanlı aydınlardan öğrenim görünce, konuşma aşkıyla yanıp tutuştuklarından söz eder. Romalı gençlerin bu sıcak yaklaşımları, yukarıda gördüğümüz iki devlet yasası ile engellenirse de M.Ö. 9 yılında daha hareketli bir biçim kazanır ve *rhetorica* sanatı *Latini rhetores* (*Latin rhetor'ları*) aracılığı ile okullarda Latince öğretilmeye başlanır.

Cicero'nun gençlik yıllarında ise artık Roma'da *rhetorica'nın* Latince öğretilmesine resmi olarak izin verilmiştir. Eğitimde genel hava, Eski Yunan sistemine benzer bir sistemde işlenen Latince (*Eski Yunanca*) dersleridir. Başlangıçta öğrencilerine sadece konuşma sanatını öğretmeyi amaçlayan *rhetor'ların* daha sonraları sanatın teknik ayrıntılarına daha çok zaman ayırdıkları gözlemlenir. Ancak bilgi düzeyleri gelişkin bir kesimin siyasal *rhetorica* ile ilgilendiği ve bu konuşma biçiminin amacı "iyi" yi bulmak olduğu için öğrencilerine erdem, adalet, dürüstlük cesaret, tutarlılık gibi bir takım ahlaksal kavramları öğretici dersler verildiği de bilinmektedir.

Cumhuriyet dönemindeki edebiyat okullarına ilişkin bir diğer bilginiz ise, bu okullarda gramer ve edebiyat çalışmalarını destekleyecek türde, felsefe, matematik (*geometri ve astronomi*), müzik ve rhetorica gibi genel konuların da işlendiğidir. Bu uygulama Hellenistik dönemin *enkyklios paideia* eğitim biçiminin bir yansımasıdır. Cicero tarafından *artes liberales* veya *liberatis disciplina* olarak Latinceleştirilen *enkyklios paideia*'nın amacı Romalı eğitimcilere göre, öğrenciye her konuda uzmanlık bilgisi vermek yerine, sadece uzmanlaşacağı bilgi dalının kullanımında yardımcı olacak genel ilkeleri öğretmektir. Cicero bu konuda,

“Gerçekten benim düşünceme göre, hiç kimse, her türlü önemli konunun ve sanatın bilgisine erişmedikçe tam tamına mükemmel bir orator olamaz”

diyerek *artes liberales*'in bir orator'un eğitimindeki önemini belirtmiştir. Ancak her şeye karşın genellikle Roma okullarının bilimsel bilgilere Eski Yunanlılar kadar kendilerini vermediklerini, faydacı ve uygulamaya yönelik bir ulus olduklarından kendilerine gerçek yaşamda yarar sağlayacak şekilde eğildiklerini unutmamak gerekir. (Dürüşken, 1995; 51) Bu nedenle Romalıların *artes liberales* anlayışını, Eski Yunanlıların eğitim anlayışına göre değil, eklektik bir yöntemle oluşturdukları eğitim sistemlerine ve bu sistemde genelde hep ön planda yer alan toplumsal değerlerine göre değerlendirmek daha doğru olur. Örneğin;

Eski Yunan'da fiziksel ve zihinsel uyumu (harmonia), gerçekleştirdiği için oldukça önem verilen ve müzik aleti çalma ve şarkı söyleme gibi anlamı dışında, her türlü estetik ve zihinsel donanımı içeren müzik çalışması, bir Romalının ahlaksal kaygılardan dolayı, pek rağbet etmediği bir çalışmaydı, dolayısıyla sıradan bir Romalının eğitiminde pek bir rol oynamazdı.

Asker ruhuna sahip olan Roma için, sadece tanrılara tapınma törenindeki veya askerleri savaşa hazırlamada ruha erkeksi ve cesur duygular getiren müzik türü dansın, Roma vatandaşının saygınlığına yakışmayan eylem biçimleri olarak görüldüğünü ve özellikle dansın Roma'da ahlaksızlık olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. (Fikret, 1930; 138)

Bu konuya ilişkin *Macrobius*'un verdiği örnek, Roma toplumunun müzik ve dans unsurlarına bakış açısını gözler önüne serdiği için önemli bir belgedir.

Macrobius Roma'da bir dans okuluna giden Scipio'nun orada kızlı erkekli dans eden çocukları görünce duyduğu utancı dile getirir. Scipio, özgür doğumlu kızların ve erke çocuklarının, profesyonel aktörlerin telli sazlar ve santurlarla eğitim verdiği okullara gittiklerini ve burada uçar arkadaşlar edinip şarkılar söylemeyi öğrendiklerini haber alır. Bu durumu ilk kez duyduğunda, soylu doğumlu insanların kendi çocuklarına bu tür dersleri vermelerine inanamaz. Ancak bu dans okullarından birine götürüldüğünde ve orada elli erkek ve kız çocuğundan daha fazlasını gördüğünde şaşırıp kalır. Hatta bunlar içinde bir senatörün oğlunun zillerle bir kölenin bile yüzü kızarmadan yapamayacağı bir dansı yaptığını görünce donup kalır.

Romalıların, *artes liberales* içinde, bir orator'a zihinsel kıvraklık kazandırdığı için, diğer sanatlardan daha çok önem verdikleri geometrinin bile, Eski Yunan'da Platon'un geometriden anladığı derin anlamdan farklı bir bakış açısıyla değerlendirildiğine dikkat etmek gerekir. Platon için değişmeyen, hep var olanın bilgisi olan ve filozofu *“çokluktan birliğe”* salt kavramları düzenleyici bir bilim olarak düşünüldüğünde; geometri, düşünceyi ve geliştirdiği olayları sezmede çabukluk sağladığı için *Cicero* ve *Quintilianus*'un eğitim sisteminde özellikle üstünde durulmasını istedikleri özgür bir sanattır. (Dürüşken, 1995; 52). Roma edebiyat okullarında; tam anlamıyla sadece gramer ve edebiyatının işlendiği yukarıda da değindiğimiz gibi *artes liberales*'in bilimsel yanına pek önem verilmediği, bir gerçektir. Fakat yine de konuların edebiyat okullarının eğitim programına alınmış olması, bu sanatların bilgi içeriğinin Roma *rhetorica* kuramına sağlayacağı yararlar düşünülecek olursa, önemli bir atılım olarak ele alınabilir.

3.1.ROMALI DÜŞÜNÜRLERDE RHETORİCA EĞİTİMİ VE MÜZİK

Geç dönemde (*Gümüş Çağı*) *Augustus* sonrası, İmparatorlar döneminde M.S.1 ve II. Yüzyıl başında doruk noktasına ulaşan *rhetorica* akımı, dönemin edebiyatı başka olmak üzere siyasal ve sosyal yaşantısının tümünde etkin bir unsur oldu. Öyle ki Latin edebiyatının *Gümüş Çağı* (M.S 17-130) denilen bu bölümünde *rhetorica* unsurlarının gereğinden fazla işlenmesi ve çoğu kez hatalı kullanımı sonucu, şiir bile düzyazı biçimine dönüştü. Roma eğitimi ciddi bir biçimde *rhetorica*'ya yöneldi. Ancak *Augustus* çağında kabuk değiştiren Cumhuriyet çağı *rhetorica*'sında *declamatio*'nun etkin bir yöntem olması sonucu, bu dönemin eğitimcileri zihinsel etkinliği uyarıcı alıştırma yöntemlerini yitirmişlerdi; gerçi *rhetorica* eğitiminin temel amacı olan *“insanın uygarlaşmasını sağlama”* düşüncesine saygı, bir anlamda, devam ediyordu ancak bu düşünceyi sergileyecek yöntemler çok değişti. *Romalı orator* saygı duyulan *genel konular* (adalet, erdem, şeref vs.) üzerine değil, sadece hayal gücünü geliştiren konular üzerinde konuşuyordu. *Augustus* döneminde başladığını gördüğümüz *rhetorica*'nın yöntem değişiklikleri, baskıcı yöntem biçimi ile de birleşince, her alanda *“eskiye”* özlemi beraberinde getirdi; özellikle bu çağın bilinçli *rhetor*'ları ve konuya duyarlı olan diğer birçok aydın, siyasal değişim rüzgârının bunun sonucunda kimsenin *rhetorica* gibi zor bir eğitimi almak veya vermek istemediğini belirmişlerdi. Bu çağın eleştirisini en belli başlı kişilerden dinlemek yerinde olacaktır.

Eski Roma erdemleri yitip gitmiş, gençler tembelleşmiş anne babalar kaygısızlaşmış, öğretmenler bilgisizleşmiştir. *Cicero* döneminde çocuklar tarih, felsefe, hukuk, müzik, gramer, geometri gibi özgür sanatlarda eğitim görürken, kendi zamanının çocukları bu sanatların hiçbirini öğrenmeden *rhetorica* bilgisi almaya kalkmış, dolayısıyla erdem, şeref veya onur gibi soylu konular üzerine konuşacak bilgiden yoksun kalmıştır.

M.S. 69-79 *Rhetorica* kültürüne maaşlı öğretmen olarak atanan *Quintilianus*, çağdaşlarından farklı olarak döneminin çok yönlü bozukluklarından sadece yakınmak yerine daha yapıcı bir tavır sergileyerek Eski Yunan kaynaklı yeni bir eğitim modeli yaratıp Cumhuriyet çağı *rhetorica* anlayışına geri dönmeyi denemiştir. Bu düşünceden hareketle temelde karakter eğitimine yönelik sistemini, çağının ahlaksal açıdan yozlaşan eğitim anlayışı ile bir Romalıya yakışmayacak türdeki süslü ve abartılı biçimini yok edecek şekilde düzenlemeyi tasarladı. Bu sistemin ürünü olan ideal *orator*'u ise Stoalı felsefecilerde aldığı bir deyimle tamamladı. "Konuşmada usta iyi bir insan".

Quintianus birçok sanatın desteğine gereksinim duyan *rhetorica* sanatında en ufak bilgi eksikliğinin bile olmaması için Roma edebiyat okullarında müzik, geometri, astronomi ve felsefeden oluşan yardımcı nitelikteki derslerin verilmesine önem verir. Sanatların öğrenilmesi konusundaki düşünceleri şöyledir;

"Bilge tanımı yapanlar (filozoflar), gelecekte her konuda yetkin ve insan "şeklinde bir tanrı olarak düşündükleri o kişinin, bu filozofların söylediği gibi sadece tanrısal ya da isansal şeylerin bilgisi ile donanması gerektiğini değil, aynı zamanda pek değerli görülmeseler bile, küçük yan bilimlerini de öğrenmesi gerektiğini düşünürler... Aynı şekilde bilge olması gereken bir *orator*'u ne bir geometri öğretmeni ne de bir müzik öğretmeni ne de bu iki bilgi dalına bağlı olarak ele alacağım diğer bilim dalları yaratabilir, ancak bu konular bir *orator*'un her konuda bilgi sahibi olmasına yardım edecektir".

Romalılar, her konuda olduğu gibi Eski Yunanlıların "*enkylaios paideia*" konularını da eklektik bir yaklaşımla ele almışlar ve konuları amaçları ve ilgileri ölçüsünde değiştirerek eğitim sistemlerine uyarlamışlardır. Örneğin, *Galenos* doktorların eğitimine yönelik olarak *tıp*, *rhetorica*, *müzik*, *geometri*, *matematik*, *dialektik*, *astronomi*, *edebiyat* ve *hukuktan* oluşan özgür sanat anlayışına, seçmeli olarak heykeltıraşlık ve resim çalışmalarını da eklemiştir. Dilbilimci *Varro* için ise, gramer, edebiyat, *dialektik*, *rhetorica*, *geometri*, *matematik*, *astronomi*, *müzik*, *tıp* ve *mimarlık* konularını kapsayan dokuz özgür sanat söz konusudur. Mimarlar için eğitim sunan *Vitruvius* özgür sanatlar çerçevesinde edebiyat, *resim*, *geometri*, *optik*, *matematik*, *tarih*, *felsefe* ve *rhetorica*'yı ayrı bir kategori içine koyarak *Liberalia Studia* dediği *artes liberales*'ten, *edebiyat*, *müzik*, *geometri*, *matematik* ve *astronomiyi* anlar. Ona göre, *artes liberales* içinde sadece felsefe (*sapientia*), insanı erdeme ulaştırdığı için özgür sanattır; diğer konular önemsiz ve çocukçadır. Ancak *Seneca*'nın bu görüşlerinin onun felsefi öğretileri ile ilgili olduğuna, Roma'daki edebiyat okullarının genel eğitim anlayışını tamamen yansıtmadığına dikkat edilmelidir. (Dürüşken,1995; 98)

Sunduğu bu ideal eğitim tablosuyla, bir anlamda, yaşadığı dönemin toplumsal- düşünsel çalkantılarını gidermeyi *rhetorica* sanatına hakkı olan değeri yeniden kazandırmayı tasarlayan *Quintilianus*, ne yazık ki, kendi çağının yenilikçi - eğitimsel görüşlerine kapalı siyaseti yüzünden başarılı olamamıştır. Oysa onun öğretileri, *Cicero*'nun *humanitas* anlayışındaki felsefi içeriğe sahip olmasa da, oldukça sistematik ve gerçekçidir. *Quintilianus* esrinin sonlarına doğru "sonuçta birçok kişi kötü şeyleri onaylar; ancak hiç kimse iyi olanı reddetmez". diyerek bir gün mutlaka *Cicero* çağının o soylu eğitim sistemine geri dönüşün gerçekleşeceğini belirtmiştir.

4.ANTİK ROMA'DA TEORİSYENLERİN MÜZİK VE MÜZİK EĞİTİMİNE BAKIŞI

Romalılar, musiki tarihinde daha çok teorisyen yetiştirmekle tanınmışlardır. Bu teorisyenlerden biri ve belki en ünlüsü M.S. 1 yüzyılda yetişerek ilmi temellere dayanan tiyatrolar meydana getiren *Vitruvius*'tur.

Roma imparatorluğunun son devirlerinde adeta orta çağ musikisinin ustası sayılabilecek üç büyük teorisyen yetişmiştir. Bunlardan birisi *Saint Agustin* ikincisi *Capella* üçüncüsü de *Boethius*'tur. *Saint-Agustin* musikinin daha ziyade felsefi tarafı ile uğraşır. 5. Yüzyılın sonu hükümdarlarından *Teodorik*'in talihsiz bir veziri bulunan **Boethius** şairliği yazarlığı ve musiki kimliğini üzerinde toplamıştı. Yunan filozoflarından *Platon* ile *Pthagoras*'ın fikir ve nazariyelerini karıştırarak hakiki bir musiki teorisi meydana getiren *Boethius*, ortaçağın hocası yerini almış ve 16. yüzyılda meydana gelen musikiye yenilik ve değişikliklerine kadar bu yeri ve ünü muhafaza etmiştir.

Boethius, "De Institutione Musica" ve müzik konusunda yazdıklarıyla felsefede olduğu gibi müzik alanında da Antik Yunan müzik teorisi ile Ortaçağ kilise müziği arasında bir köprü görevi görerek Yunan müzik teorisinin Ortaçağa ve sonrasına aktarılmasını sağlamıştır. Bu kitap, Antik Yunan Müziği'nin son özeti.

Antikçağ'da müzik teorisyenleri bugünkülerden farklıydı. Onlar filozof olmalarının yanı sıra matematikçi ve müzik teorisyeni idiler. Bu teorisyenler M.Ö. 400'den M.S. 1500'e kadar müziğin doğal ve fiziksel özelliklerinin açıklanmasına yönelik olarak bilim ve matematik üzerine yazdılar. Bu dönemin sonlarına doğru yaşamış olan *Boethius*'da Antik Yunan müzik teorisindeki temel orijinal kaynakları Yunancadan Latinceye çevirmeye karar vermiştir. Bu karar sonunda ortaya çıkan çalışmalardan biri, beş

kitaplık “*De Institutione Musica*” olmuştur. Bu eser bütün Ortaçağ ve Rönesans boyunca müzik konusunda tek önemli bilimsel kaynak olarak kabul edilmiş, Birinci kitap Batı’daki hemen hemen bütün üniversitelerde müzik eğitmeninde ders kitabı olarak okutulmuştur. El yazması olan bu teorik çalışma, Rönesans döneminde Venedik’te (1491 ve 1499’da) basılmıştır.

Boethius aracılığı ile Antik Yunan kültürüne ait mevcut eserler bir Romalı’nın gözü ile değerlendirilip yorumlanmıştır. Bu durumda Antik Yunan müzik teorisini öğrenmek isteyen birinin yapacağı en iyi şey, Romalı *Boethius*’u okumak olacaktır.

Boethius, *Aristoteles*’in “*De Interpretatione*” eseri üzerine yaptığı yorumda; felsefesinin amacını *Platon* ve *Aristoteles*’in *harmoni* (uyum ,düzen) konusundaki düşüncelerini çözümleme diye tanımlamıştır. *Boethius*, *Platon*’un *Timaios*’undaki “*evren ruhu, müzikal bir uyumun ürünüdür*” görüşünü paylaşır. Evrenin oluşumunda ve süregelmesinde var olduğu düşünülen *harmoni* düşüncesi, daha *Pythagoras*’ta başlar. Çünkü *Pythagoras*’a göre; “*evren matematiksel ve müzikal bir uyum sonucudur.*”*Boethius*’un matematik bilimlerine yaklaşımının temelinde de yine *Pythagoras*çıların matematik anlayışı yatmaktadır. *Boethius* “*Institutio Arithmetica*”nın önsözünde, mükemmelliğin zirvesine ulaşmanın yalnızca felsefi disiplinle mümkün olduğunu, bunu da matematik disiplinlerin yani *quadrivium*’un sağladığını belirtmiştir. Eğer biri matematiğin alanı içindeki müzik eğitiminden geçmediyse, felsefe alanında başarılı olamaz. Diğer bir deyişle matematik öğrenmenin ilk koşuludur. Eğitimin amacı, sonuçta dama felsefedir ve ona giden yol matematiktir.

Müzik bilgisinin her durumda gerekli olması nedeniyle, belki de sorulması gereken en önemli soru şudur; *müziğin önemi nereden kaynaklanmaktadır Müzik felsefenin bir aracı mı, yoksa parçası mıdır.* Bu soru Antik Yunan düşünürleri tarafından *mantığın yeri ve karakteri nedir;* aynı şekilde felsefede *matematik ve mantığın pozisyonu nedir.* konusunda da tartışılmıştır. *Boethius* matematiğin doğasında var olan bir etik yandan söz eder. Etik dürtü, yalnızca insan aklı felsefede dinlendiğinde, amacına ulaştığı için matematik, felsefenin bir parçası olmaktan çok aracıdır. Bu da *Platon*’a ve dolaylı olarak da *Pythagoras Okulu*’na uzanır. *Platoncu ve Pythagorasçı okul ve Boethius*’un tanımladığı müzik *Pythagorasçı-Platoncu* kökenlidir. *Boethius*’un *Pythagoras ve Platon* benzerliğinin temelinde, ilk prensip olarak sayıları esas almaları yatar. *Boethius*’un Hıristiyanlık anlayışında da sayılar yaratılışın aracıdır. (Cellhoffer, 2006;22). Yani müzik, farklı sayısal ve oransal ilişkilerin soyut bilimi olarak anlaşılmıştır. Söz konusu müziğin pratik anlamda; “*müzik yapma*” ile ilgisi yoktur.

Boethius, *Aristoteles*’in etkisi altında, müziğin duyum ile ilişkisine vurgu yapar ve bütün canlı yaratıkların doğal bir özelliği olarak, duylar aracılığı ile algı yeteneğini de ele alır (Cellhoffer, 2006;22) ve matematik sayesinde duyum ile algının özünü anlamının mümkün olabileceğini varsayar. Müziğin yardımı ile yapılan eğitim, aklı özgünleştirir.(Ataman, 1947;61)

Müzik, her yerdedir yani hem *makrokozmos* (evren) hem de *mikrokozmos* (insan)’dadır. Müzik *kosmos*’u anlamayı sağlayan bir anahtardır, insan ruhu ile müzik olgularını düzenleyen yasalara ve oranlara dayanır ve bu oranlar *kosmos*’un armonisinde buluşurlar. (Eco, 2012;66) *Kosmos*, sekiz dönen gezegenden oluşur ve *Pythagoras* onların dönüşlerinden çıkan seslerin harmonisini dinlediğini söylemiştir. Kepler’e kadar uzanan “*Kürelerin Harmonisi*” diye adlandırılan evrendeki bu uyum düşüncesi, *Boethius*’un müzik sınıflamasında ilk sırayı alan “*Musica Mundana*” ile ilgilidir. Onun müzik sınıflaması yaz ile değil, aritmetik ve sayılarla bağlantısı nedeni ile tamamen *Yeni Pythagorasçı ve Yeni Platoncu* mistisizmi ile ilgilidir.

Boethius, üç tür müziğin varlığından söz eder;

Musica Mundana: Kürelerin ve Dünya’nın (evren) müziği

Musica Humana: Bedenin ve Ruhun Harmonisi (uyumu)

Musica Instrumentalis: Enstrüman ve Vokal müzik

Musica Mundana: Disiplinler sıralamasında, göksel tanrısal cisimlerin harmonisi olarak müzikal eğitimin başında ilk sırada yer alır. Bu tür müzik, mevsim değişimlerinde, elementlerin bağlanışlarında ve göksel, ilahi hareketlerden oluşur.

İnsan bedeninin ve ruhunun uyumundan söz eden *Musica Humana* ikinci sıradadır. Üçüncü sırayı ise günlük olarak yapılan *Musica Instrumentalis* alır. *Boethius*’a göre; asıl müziği *Musica Mundana ve Musica Humana* oluşturur. *Boethius*’un “*musicus*” dediği müzik filozofları yani müzisyenleri tarafından derin düşünme ve eğitimle öğrenilmeye değer olanıdır. *Musica Instrumentalis ise;* *musicus*’un asaletinin yüceliği altında olan eğitimsiz şarkıcıların uzmanlık alanı olan müziktir.

Boethius sorduğu müzisyen kimdir, sorusuna üç müzisyen tipiyle cevap vermiştir.

- Teorisyen
- Besteciler
- Yorumcular

Bunlardan yorumcular, gerçek müzik anlayışından yoksundurlar. Çünkü onların bütün çabaları, enstrümanları ile yeteneklerini sergilemeye adanmıştır. Bu yüzden düşünmeksizin ve sorgulamaksızın

köleler gibi davranırlar. Besteciler ve şairler düşünce veya mantığı kullanmaktan çok doğal yetenekleri ile yaratırlar, oysa teorisyen tamamen düşünme ve mantığa adanmıştır. ve onlar, modlara, ritimlere, şarkı ve türlerine ve türevlerine özellikle müzik sanatına uygun akıl ve mantığın kullanımı düşüncesine hâkim olabilirler.

Boethius, ne içgüdüsel, ne sevgisel ne de teknik yeteneklerine bağlı olmadan, sadece mantık ve yargılama gücüyle "müziyen" adını hak edenlerin, bu sıralamada, en yüksekteki teorisyenler olduğu sonucuna varmıştır. Bu görüş tamamen *Boethius*'un kendisine aittir. *Boethius*'a göre; sadece ritimleri ve melodileri, aklın ışında yargılayan kimseye müziyen denebilir. Çünkü, müziyen teorisyendir, ses dünyasını yönlendiren matematik kurallarını bilen kimsedir. (Eco, 2012;63)

SONUÇ

Roma müziğine ait en eski belge *Romulus*'un M.Ö. 749 yılında *Cecina*'lıları yenişini kutlamak için yazılan bir yazıttır. Bu yazıtta zaferden sonra ordunun bir alay tertip ederek tanrılar şerefine ilahiler okuduğu ve *Romulus* şerefine de söylevler verildiği yazılıdır.

Salien adı verilen Roma keşişleri, Mars tapınağındaki kutsal on iki kalkanın muhafızı idiler. Asil çocukları arasından seçilen bu *salien*'ler her yıl Roma sokaklarında alaylar düzüp kutsal kalkanları gezdirirlerdi; bu sırada müzik ile karışık danslarda yapılırdı. Bu törenlerde *Salien*'ler kalkanları birbirine vurduklarından müzik pek gürültülü ve velveleli bir hal alırdı. Aynı zamanda savaş tanrısına da ilahiler okunurdu. Mart ayının başında başlayan bu bayram üç gün sürerdi. Bu işlerde *Salien*'ler arasına girebilmek, bütün Romalılar ve hatta asiller için büyük şeref idi. Birçok prensler ve hatta imparatorlar *Salien* görevi almışlardır.

İmparatorluk devrinden itibaren müzik resmi ve özel hayatta parlak bir yer aldı. Fakat Romalılar müzik sanatının bizzat kendisiyle ilgili değildiler; Romalılar için önemli olan çalgıların sayısı, seslerdeki bolluk ve fevkaladelik olmuştur. Çok büyük ölçüde tertiplenen konserlerde nadir değildi. *Senek* adlı yazar, kendi zamanında tiyatrodaki çalışan sanatçıların, eski zaman tiyatrolarındaki seyirci sayısından fazla olduğundan bahsetmektedir. Şarkıcılar ve çalgıcılar, sahnedeki yerleri yetmediği için, halk arasındaki yerlerde oturmak zorunda kaldıklarına dair bilgiler verilmektedir. Eski Roma tiyatroları yedi ile on iki bin arasında seyirci aldığına göre, orada görev yapan müzik heyetinin pek büyük bir sayıda olduğu tahmin edilebilir. Bazı piyeslerde 100 trompet birden öttürülmüş ve araba büyüklüğünde bir telli çalgıdan da bahsedilmektedir.

Yunanlılarda olduğu gibi Romalılarda da dini ve milli törenler ve sahne temsilleri müzik beraberliğinde yapılırdı. Julius Cesar zamanında kutlanan bir bayram sırasında Roma da on on iki bin kadar kadın ve erkek şarkıcı toplamıştır. Bu imparator öldürüldükten sonra cesedi törenle yakılırken bütün çalgıcılar, acılarını ve yaslarını göstermek için, çalgılarını ateşe atmışlardır.

Bütün güney Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Roma'da tiyatro önemli bir sanattı. Romalılar hiçbir eseri müziksiz sahneye koymazlardı. Büyük şölen ile yapılan oyun ve bayramlarda da müziğin yeri vardı. Romalıların en eski bayramları her yıl eylül ayında gösterilerle kutlanan Roma Bayramı (*Ludi Romani*) tarihi M.Ö. 240 yılından sonra gösteriler daha çok "tragedi" ve komedi halini alarak devam etmiştir. Yüzyılın sonunda iki dinsel tören daha meydana çıktı. Bunlarda da oyunlar vardı. Bu törenlerin biri "Apollon bayramı" olup her yıl temmuz ayında, diğeri de Tanrıların annesi bayramı adı altında nisan ayında kutlanırdı. Bu bayramların bilhassa ikincisi, sahne temsilleriyle karışık olarak yapılırdı.

Yunanlılarda olduğu gibi Romalılarda da bayramlar günlerce sürerdi. Örneğin; M.S. 191-171 yılına kadar Roma bayramları 10 gün sürmüştü. Daha sonraları Cesar devrinde bir müddet 15 güne çıkarıldı. Bu bayramlarda bir kere başlayan tören aralıksız devam etmesi şarttı. Yoksa törene yeniden başlanması gerekirdi.

Musiki ile sayılabilecek olaylar pek seyrekti. Antik Roma sanat bakımından pek parlak geçmişin bulunabileceği dönem olarak kabul edilemez. 15. Yüzyılda Roma halkı ne kadar musikişinas ve sanatkâr ise de Antik çağ Romalıları da tersine o kadar kabiliyetsiz idiler. Eski Roma halkı sözsüz, hareketsiz ve sahnesiz en basit bir melodinin bile zevkine varabilmek liyakatinden mahrum olduğunu açık bir şekilde gözlemlemek mümkün olabilmektedir.

Yunanlılarda kullanıldığını gördüğümüz çalgıların hemen hepsi Romalılarınca da kullanılmıştır. Bununla beraber Romalıların başlıca çalgıları Flüt (*tibia*) ile trompet idi. Lidyalılar vasıtasıyla Roma'ya girdiği söylenen *trompet*, her şeyden önce asker bir millet olan Romalıların ulusal çalgısı idi. Bu çalgı şekline ve kullanıldığı yere göre *Lituus*, *buccina*, *tuba* veya *kornu* v.s. gibi çeşitli adlar almıştı. Büyük Roma borularının bazıları düz, bazıları da eğri ve ejderin açık ve korkunç ağzını andırır bir şekilde olur ve ağırlıklarından dolayı omuzda taşınırdı.

Flüt ile trompet Romalılarınca kutsal birer çalgı olup, bunların öğretilmesi için pek eski zamanlardan beri iki okul açılmıştı. Genel yerlerde konser vermek hakkı yalnız adı geçen flüt okulundan mezun olanlarındı. Flütçüler bu hakkı doğal bir tarzda kazanmışlardı. Roma şehrinin kuruluşunun M.S.442 yılında flüt çalanlar kendileri için bir şeref saydıkları Jupiter tapınağında yemek yiyemediklerine kızarak, hep

birden Gabi şehrine çekilip gittiler; çünkü artık ne kurban kesmeye ne bayram ve ne de tören yapmaya imkân kalmamıştı. Flütçüler olmayınca, o neşeli ziyaretlere de artık veda etmek gerekti. Bunun üzerine kendilerine elçiler gönderildi. Müzakereler iyi sonuç vermeyince elçiler hileye saptılar. Müzakereler iyi sonuç vermeyince elçiler hileye saptılar. Bir çaresini bulup flütçüleri iyice sarhoş ettikten sonra, hepsini bir yük arabasına doldurup Roma'ya getirdiler. Bundan sonra flütçüler, tapınakta yemek hakkından başka, halk arasında serbestçe konser vermek hakkını da kazandılar.

Suriye Kralı Büyük *Auntiokhos*'un yenilgisinden sonra Roma'ya Zambuk ve Psalterion gibi telli çalgılar çalan kadınlar getirildi. Bu kadınlar bayramlarda, ziyafetlerde vazife görürlerdi Sanıldığına göre bu tutsakların getirilmesinden önce Romalılar telli çalgıları bilmiyorlardı. Telli çalgıların gelişi Roma hayatında önemli bir değişiklik yapmıştır. Doğu milletleri ile Yunanlıların telli, üfleme ve vurma olmak üzere üç türlü çalgıları bulunuyordu. Bu durumda Romalıların kendi çalgılarını bile icat etmeyip Yabancılardan almak için yüzyıllarca bekledikleri net olarak ortaya çıkmaktadır.

Roma İmparatorluğu M.S. 476'da son buldu. İstilalar İmparatorluğun kültür değişimi, gücün Roma Katolik kilisesine geçmesi ile sonlandı. Hıristiyanlık dönemin ilk bin yılı karanlık çağlar olarak bilinir. Yine de Roma Katolik kilisesi, modern uygarlığın ve onun eğitim kurumlarının gelişmesinde müzik açısından olumlu yanıyla olduğu kadar olumsuz yanıyla da itici bir faktör olmuştur.

KAYNAKÇA

- ATAMAN, Ahmet Muhtar (1947), *Müzik Tarihi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
AYTAÇ, Ahmet (1980). *A Avrupa Eğitim Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları 225.
DÜRÜŞKEN, Çiğdem (1995). *Roma'da Rhetorica Eğitimi*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
FİKRET, Halil (1930). *Terbiye ve Tedris Tarihi*, İstanbul: Maarif Vekaleti Basımevi C.1.
KOÇER, Hasan Ali (1980). *Eğitim Tarihi (İlk Çağ)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 89.
MUTLUAY, Nazmiye (2004). *İlk Çağda Ön Asya Uygarlık Merkezlerinde Eğitim*, Ankara: Ütopya Yayınevi Eğitim Dizisi.